

BUCOVINENI ÎN VIAȚA CULTURAL-ȘTIINȚIFICĂ A ROMÂNIEI POSTBELICE (VIII)¹

VASILE I. SCHIPOR

Bukowiner im kulturell-wissenschaftlichen Leben Rumäniens in der Nachkriegszeit (VIII)

(Zusammenfassung)*

Die Flucht und das Schicksal der Bukowiner Flüchtlinge in Juni 1940, bzw. März-April 1944 waren sogenannte „Tabu-Themen“ in Rumänien vor den 1989er Ereignissen. Indem es die Forschungen in dieser Hinsicht weiterführt, gehört das dokumentarische Material *Bukowiner im kulturell-wissenschaftlichen Leben Rumäniens in der Nachkriegszeit* (VIII) zu den wenigen alleinstehenden Werken, die diesen ergebnisreichen Forschungszweig gewählt haben.

Innerhalb der Beschäftigungen mit der Kulturgeschichte im allgemeinen, aber auch mit der Literatur- und Sozialgeschichte insbesondere, ergänzt die unterliegende Studie die bisherigen Kenntnisse durch die Forschung eines Bereiches der gegenwärtigen Geschichte, den die Forscher langer Zeit vermieden haben und der als Bestandteil des nationalen und europäischen kulturellen Patrimoniums verstanden wird.

In diesem Sinne und trotz vieler Schwierigkeiten (Zerstreuung der Bukowiner im ganzen Gebiet Rumäniens, die Auswanderung mancher von ihnen in den Okzident, die Unzuverlässigkeit einiger Quellen und der Mangel an Mitteln für Feld-, Archiv- und Bibliothekforschung, die Ablehnung oder sogar die Angst vieler Überlebenden, ihre Memoiren zu schreiben, das schwache Interesse der Nachfolger an der Familienforschung usw.) haben wir diese Studie verfasst, um sie zukünftig in einem biobibliographischen Nachschlagewerk mit alphabetisch geordneten, einer breiten Kategorie von aus der Bukowina geflüchteten Bukowinern verschiedener Nationalitäten und Konfessionen zugänglichen Daten einzubeziehen. All das ist ein Beweis für die deutliche Präsenz der Bukowina in der kulturell-wissenschaftlichen Entwicklung des Landes durch eine hervorragende schöpferische, heute wenig bekannte und bewertete Tätigkeit.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Flucht, Vertreibung, Deportation, Ribbentrop-Molotov Pakt, europäisches Drama für mehrere Generationen, Kriegsopfer, politischer Schuld, ethnische Diskriminierung und Hass, tragische Lebenserfahrungen, extreme Situationen, Authentizität und Ausdruckskraft, Trauma und soziale Marginalisierung, Erinnerungen an die Flucht, Bewusstseinsstrom, Humanisierung einer tragischen Welt, Bedauern und Nostalgie der Vergangenheit, Bewahrung des

¹ Pentru întreaga problematică a temei, vezi un tablou mai amplu în *Bucovineni în viața cultural-științifică a României postbelice* (I), în „Analele Bucovinei”, Rădăuți–București, anul XVII, nr. 2 (35), iulie–decembrie 2010, p. 367–374.

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

Analele Bucovinei, XXIV, 1 (48), p. – , Rădăuți – București, 2017

tragischen Gedächtnisses der Bukowiner, Genesung der moralischen Reflektion in der Öffentlichkeit, wenig bekannte und bewertete schöpferische Tätigkeit.

Refugiul și destinul refugiaților bucovineni din iunie 1940 și, respectiv, martie–aprilie 1944, au reprezentat un teritoriu tabu în România înainte de evenimentele din 1989. După evenimentele din 1989 aceste teme încep să fie frecventate de către istorici în cadrul unor proiecte de sine stătătoare.

Pentru bucovineni – ca și pentru basarabeni – înțelegerile secrete dintre Hitler și Stalin, parafate în 1939, au avut urmări catastrofale, producând o tragedie europeană pentru mai multe generații.

La fel ca toți refugiații din toate locurile și din toate timpurile, refugiații din Bucovina sunt victime ale războiului. Evenimentele din 1940 și 1944 au produs o schimbare brutală a destinului lor. Ei își părăsesc casa și locurile natale, fugind din calea sovieticilor și devenind „vinovați politic” pentru că au fugit de pe teritoriul U.R.S.S. Statutul lor de refugiați este o vreme incert. Vina lor politică este deseori mascată prin indicarea locului de origine: „originari din Bucovina, stabiliți pe teritoriul R.P.R. după 1 iunie 1940”; „transfugi sau fugiți de pe teritoriul Uniunii Sovietice”². Locurile lor de rezidență sunt Banatul, Vâlcea, Câmpulung Muscel, Pitești, Brașov, București, Deva, Sibiu, Cluj, Oradea, Iași, Piatra Neamț, Gura Humorului, Rădăuți, Suceava, precum și unele localități rurale din preajma acestora (Cața, județul Brașov; Ițcani, Costâna – Suceava; Dornești, Țibeni – Rădăuți, Argel, Prisaca Dornei, Vama). Aici ei își reorganizează întreaga lor viață, depășind nu de puține ori trauma anilor '40 și marginalizarea socială prin calitățile lor recunoscute: „hărnicie, obișnuință de a face față greului, simț al echilibrului, putere de adaptare, bună organizare a gospodăriei după modelul «neamțului», solidaritate familială și de grup”³.

Ca și în cazul Aniței Nandriș⁴, credința în Dumnezeu, cultul familiei, grija aparte pentru copii, mergând adeseori până la sacrificiul de sine și dragostea de țară îi caracterizează pe refugiații bucovineni, ajutându-i să supraviețuiască în deceniile de după război și să se afirme chiar în viața socială, economică, științifică, literară și culturală din România.

Pentru convingerile lor politice, unii dintre refugiații bucovineni sunt arestați, condamnați și închiși. Puțini reușesc să plece în Occident, urmându-și destinul pe drumurile anevoioase ale exilului.

² Conf. Ruxandra Cesereanu, *Comunism și represiune în România. Istoria tematică a unui fratricid național*, Iași, Editura Polirom, Colecția „Plural M”, Seria „Idee contemporane”, 2006, p. 142–146.

³ *Ibidem*, p. 150.

⁴ Vezi Anița Nandriș-Cudla, *20 de ani în Siberia. Destin bucovinean*, București, Editura Humanitas, 1991, 184 p. Cartea, „o capodoperă spontană și naivă a deportării”, este premiată de Academia Română în 1992 și tradusă în mai multe limbi de circulație europeană.

Continuând preocupările menționate mai sus (dar și altele din literatura istoriografică a problemei), lucrarea noastră aspiră să aducă un spor de cunoaștere în istoria temei, prin explorarea unui teritoriu al istoriei contemporane ocolit vreme îndelungată de către cercetători și înțeles de noi ca parte integrantă a patrimoniului cultural național și european. Totodată, facem precizarea că lucrarea noastră se află în intimitatea unor obiective cu semnificație aparte în Bucovina de astăzi: – stimularea, formarea și consolidarea unei conștiințe noi, moderne privitoare la valoarea patrimoniului propriu, ca parte integrantă a patrimoniului european; – apropierea de orizonturi noi de înțelegere și interpretare a faptelor ce aparțin acestui teritoriu al istoriei noastre postbelice; – stimularea interesului pentru cunoașterea despovărată de clișee și stereotipuri a istoriei noastre recente; – menținerea vie a memoriei tragediei bucovinenilor din veacul trecut și „însănătoșirea reflecției morale” în spațiul public din România de astăzi și din vecinătățile sale.

Gândită astfel, în pofida multor dificultăți (risipirea bucovinenilor pe întregul teritoriu al României, migrarea unora dintre ei în Occident, precaritatea surselor și a resurselor destinate cercetării sistematice de teren, arhivă și bibliotecă, refuzul și uneori chiar teama multor supraviețuitori de a-și scrie amintirile, inapetența urmașilor pentru recuperarea memoriei familiei etc.), lucrarea noastră aspiră să devină un dicționar biobibliografic de interes, cuprinzând fișiere deschise pentru o largă categorie de bucovineni, de diverse naționalități și religii, refugiați din Bucovina și ordonate alfabetic. Toate acestea ilustrează, în primul rând, „prezența Bucovinei în evoluția cultural-științifică a țării”, despre care scrie Traian Cantemir la începutul anilor '80 din veacul trecut, printr-o remarcabilă „activitate creatoare”, astăzi insuficient cunoscută și valorizată⁵.

*

Boghean-Grama, Geta. Născută la 14 aprilie 1933 în Cernăuți. Părinții săi sunt învățătorii Avram și Minodora Boghean din Sucevița. Își petrece copilăria în Sucevița, unde libertatea, prundul, pădurea și muntele o cuceresc pentru întreaga viață. Urmează cursurile învățământului primar în Rădăuți, la Școala de Fete Nr. 2, de pe Strada Ștefan cel Mare (1940–1944), „în plin război, cu tatăl concentrat, cu camuflaj, cu povești despre vitejii și eroi, cu parade militare și slujbe de pomenire, dar, mai ales, cu multe lipsuri și temeri”.

În martie 1944, familia sa se refugiază în Banat: „Ne-am refugiat, în mod organizat, într-un vagon-platformă acoperit cu hârtie gudronată, în care erau înghesuite vreo treizeci de familii, în majoritate femei cu copii minori. Ne-am oprit la Lugoj, unde am stat până după terminarea războiului”. Aici Geta Boghean urmează

⁵ Traian Cantemir, *Dimensiuni cultural-științifice bucovinene*, cuvânt-înainte la volumul [I. Pînzaru, Petru Froicu], *Știința în Bucovina. Ghid biobibliografic*, vol. I. Suceava, Biblioteca Județeană, 1982, p. 3–7.

prima clasă la Liceul „Iulia Hasdeu” (1944–1945). Mărturisirea privind statutul refugiatului și „complexul de inferioritate”, cu care trăiește acum eleva refugiată din Bucovina, trebuie reținute: „Eram complexată de statutul de refugiat, localnicii considerându-ne un fel de invadatori, care, pe drept cuvânt, le-au afectat confortul și modul de viață. La sfârșitul anului, am luat un premiu, pe care l-am prețuit, deoarece mi-a atenuat complexul de inferioritate”.

În toamna anului 1945, se reîntoarce în Bucovina. Călătoria este surprinsă cu un acut spirit de observație: „Un eșalon de 23 de vagoane cu refugiați [...] staționează zile întregi în diferite gări, pe linia moartă, pentru a da prioritate trenurilor militare cu armata sovietică ce se întorcea glorioasă din Germania. La Adjud, am stat mai bine de-o săptămână, așteptând transbordare[a] pe linia largă sovietică, existentă încă la mai bine de un an de zile de la armistițiu”.

La Rădăuți, „când lucrurile intraseră în normalul posibil al acelor vremuri”, se înscrie în clasa a II-a la Liceul de Fete „Elisabeta Doamna”, o „clasă supraaglomerată”, funcționând acum într-un „oraș de graniță, oferind adăpost temporar multor refugiați din nordul Bucovinei, precum și evreilor întorși din lagărele transnistrene”.

În anul 1948, când termină cursul inferior al liceului și începe pregătirea pentru examenul de capacitate, „reforma învățământului după sistem sovietic [...] dă totul peste cap”: „Din patru clase (două de liceu și două gimnaziale) s-a format una singură, neomogenă, în care au dăinuit mai bine de un an epitele de «cele mari» și «cele mici», fiind la vârsta la care un an contează mult în ceea ce privește modul de înțelegere a lucrurilor. Selecția s-a făcut după media obținută la capacitate, care a avut loc în toamnă, restul elevilor fiind îndrumați spre învățământul tehnic. Clasa nu a devenit unitară; s-au creat, în timp, grupuri pe diferite criterii: urban-rural, internat-externe sau pe criterii etnice, cu strădania de a ne adapta și de a menține o armonie care să dea impresia de unitate. Timp de trei ani, până în 1951, viața mea se înscrie în istoria acestei clase”. Liceul Teoretic „Elena Doamna” din Rădăuți devine, în urma aplicării reformei învățământului, din 1948, Școala Medie Nr. 2.

În vara anului 1951, strădania de-a lungul anilor a elevei premiante a școlii este răsplătită cu o „recompensă frumoasă”: „un sejur” la București, organizat pentru „premiianții liceelor teoretice și pedagogice din țară”. Din delegația Regiunii Suceava, cu reședința în această perioadă la Câmpulung Moldovenesc, fac parte nouă elevi, dintre care doi din orașul Rădăuți. Elevii preminanți, însoțiți de câte un profesor din fiecare județ, călătoresc cu trenul, sunt cazați la Liceul „Matei Basarab”, vizitează Expoziția „Originea și evoluția omului”, mai multe muzee din Capitală, participă la un spectacol de operă la Arenele Romane, iau parte la o defilare pe stadion și primesc Diploma „Elev fruntaș pe țară”, cunoscând cu această ocazie colegi din alte orașe și legând prietenii noi.

Participând la un program de absolvire a liceului cu un an mai devreme, prin înființarea clasei a XII-a seral și organizarea unei școli de vară, Geta Boghean, elevă înzestrată peste nivelul clasei, susține bacalaureatul în sesiunea august 1951,

devenind absolventă a Liceului de Fete și câștigând un an, lucru important în economia școlarizării sale. În același an, susține examenul de admitere la Facultatea de Medicină Generală din Cluj, unde descoperă conservatorismul societății transilvănene, în care „tradiția domină orice curent al vremii”. Realizând „dimensiunile orizontului” său cultural, în paralel cu studiile universitare, tânăra din Bucovina „recuperează ceea ce n-a făcut la timp”, frecventând asiduu Biblioteca Universitară, Opera de Stat și Clubul studentesc al IMF („Mi-au trebuit doi ani până să mă alinez la standardul colegilor clujeni și nu mi-a fost deloc ușor”). Frecventând o facultate de prestigiu, se bucură de activitatea unor „profesori care au pus bazele învățământului medical românesc după 1918”, remarcându-se prin „ținută academică, seriozitate, buna pregătire practică a studenților admiși în toate activitățile, nu numai ca spectatori, ci direct implicați, cu responsabilități pe măsură”.

În 1957, după absolvirea facultății, este repartizată, ca medic stagiar, la Maternitatea Oradea. Aici optează pentru specializarea în obstetrică-ginecologie, considerată că se potrivește cel mai bine cu temperamentul său. Pentru a se putea înscrie la examenul de secundariat, efectuează un stagiul la o circumscripție rurală. Trăind între moși, descoperă „mirajul peșterilor Apusenilor” și dobândește „o experiență profesională utilă, învățând pe propria piele riscurile independenței”. După doi ani, în 1960, se căsătorește și ocupă prin concurs un post de specialitate, iar la sfârșitul anului 1963 își susține examenul de medic specialist. După stagiul dintr-o policlinică raională, medicul Geta Grama se încadrează în colectivul Maternității din Oradea, în care lucrează timp de 14 ani. „Problemele de familie”, ivite pe neașteptate, o determină să se mute cu domiciliul la București, profesând o vreme la Maternitatea Ploiești („o perioadă de provizorat foarte greu de suportat, care a durat un an și două luni, numărate zi cu zi”). În 1978, își susține examenul de medic primar, după care ocupă, prin concurs, un post la Secția de obstetrică-ginecologie de la Spitalul Colțea. Aici lucrează timp de 15 ani, până la desființarea secției. Despre această etapă a carierei sale mărturisește cu nedisimulată satisfacție, însă cu amărăciunea renunțării: „15 ani de trăire profesională intensă, în care spitalul mi-a acaparat timpul, gândurile, sufletul și toată puterea mea de muncă. Au fost cei mai plini ani, în care am investit mult capital sufletesc”.

La 1 ianuarie 1994, se pensionează, ocupându-se de creșterea unei nepoate și luptându-se cu bolile acumulate în viața sa agitată. Cu dorul casei din Rădăuți, moștenite de la părinți, medicul Geta Boghean-Grama, „practician obișnuit, fără titluri științifice și ranguri universitare”, mărturisește că „a plecat de la Rădăuți cu gândul să cucerească lumea și [că] se întoarce la Rădăuți să-și găsească liniștea apusului”⁶.

⁶ Răduța Vasilovschi, Nicolai Șorea, *Trecute vremi... Istoria unei generații: promoția 1952 a fostului Liceu de Fete „Elisabeta Doamna” din Rădăuți*, Iași, Editura Pim, 2007, p. 71. Memorialistica din acest volum aniversar interesează prin bogăția de date și informații biografice, dar și prin frecvențele referiri la tema noastră. Textul amintirilor sale, fără titlu, aflat aici la p. 65–71, învederează o autoare înzestrată, oferind câteva pagini de lectură încântătoare.

Un text din aceeași sursă citată, *Am fost o generație....*, p. 49–56, reprezintă o radiografie a epocii proletcultiste, din anii săi de început, distingându-se prin veridicitatea analizei pe care o face acest lider al promoției sale de la Rădăuți: „Am fost o generație de adolescente, cu copilăria marcată de un cumplit război, urmat de sărăcia țării învinse și datornice, peste care s-a abătut și o neîndurătoare secetă, c[ar]e am alcătuit, în toamna anului 1948, clasa a VIII-a, singura clasă «teoretică» din Rădăuți, cu sediul la fostul Liceu de Fete «Elisabeta Doamna», devenit, în urma reformei, școală medie.

Multe [fete] nu se cunoșteau între ele, deși frecventaseră aceeași școală; veneau din clase diferite (două liceale și două gimnaziale), din locuri diferite: refugiați din Bucovina de nord, din satele înconjurătoare sau chiar din județe mai îndepărtate, ca să-și piardă urma și să poată urma o școală. Acceptau cu resemnare neajunsurile internatului, rigorile disciplinare ale școlii, îngrădirile impuse de organizațiile de tineret ale vremii, în dorința de a-și croi un viitor mai bun decât traiul de atunci al părinților lor. Modestia le era o caracteristică aproape generală, chiar și pentru cele care aveau acasă un trai aproape decent”⁷.

Reforma din 1948 a învățământului din România vizează „o pregătire tehnică și politică a tineretului [care] trebuia să construiască socialismul”, realizându-se „cu sacrificarea disciplinelor umaniste, în majoritate, scoase din programul de învățământ, în frunte cu limba latină (ca să ne uităm obârșia)”⁸. „Restructurarea – observă fosta elevă a acestei școli din Bucovina – era oglindită în «manualele unice» obligatorii, ai căror autori, nenominalizați, aveau în vedere dezideratul amintit și nu formarea intelectuală a elevului. Cultura occidentală era ignorată, iar cultura națională, predată sumar și riguros selectată, era impregnată de culoarea politică a vremii.

Istoria literaturii române o învățam după articole apărute în «Gazeta învățământului», de la o săptămână la alta, neexistând un manual autorizat. Marii noștri clasici erau cenzurați și reduși la câteva exemplificări convenabile sau, pur și simplu, omiși. [...]

Bibliotecile erau sărăcite prin epurarea cărților de valoare; în librării nu se găseau decât lucrări ale unor autori despre care astăzi nu mai vorbește nimeni și traduceri din literatura rusă sau sovietică.

Un an întreg am studiat geografia Uniunii Sovietice (clasa a IX-a). Limba rusă, introdusă în școli cu începere din clasa a IV-a primară, o studiam în regim intensiv (patru ore pe săptămână). Limba franceză, devenită limba a doua, ne oferea un manual modest, în care, în afara unor fragmente din Romain Roland și a unor texte referitoare la Comuna din Paris, golurile erau umplute cu gramatică și cu biografii ale conducătorilor partidelor politice de stânga.

⁷ Geta Boghean-Grama, *Am fost o generație....*, *ibidem*, p. 49.

⁸ *Ibidem*.

Matematica acoperea o jumătate din orar. Cu toate acestea, nivelul se voia mediu la algebră și geometrie, iar analiza matematică nu era inclusă în program. Olimpiadele de matematică, a căror primă ediție ne-a găsit în clasa a IX-a, deschideau drumul performanțelor. Niciuna dintre noi, însă, nu aveam asemenea pasiuni și nici nu se găsea cine să ni le stimuleze. Accentul se punea pe disciplinele «reale» și cine țintea spre asemenea profesii putea să se realizeze. Învățământul politehnic, cu secții nou înființate, oferea multe locuri, accesibile fetelor, cărora le promitea perspective frumoase. [...] Sub aspectul culturii generale, însă, calitatea învățământului suferea”⁹.

Observațiile sale de aici privesc componentele principale ale reformei din 1948: obiective, programa școlară, manuale. Evidențiind limitele acesteia, analiza urmărește, exclusiv, cea dintâi promoție de fete de la Rădăuți (1952), ca grup social, dar și corpul profesoral, supus aceleiași politici uniformizatoare, aplicate fără menajamente, draconic: „Deși am avut profesoare cu studii și doctorate în repute universități occidentale (Lidia Dubău, dr. Ludmila Strețchi, dr. Sidonia Crișan, dr. Hamburger), femei cu o vastă cultură, care vorbeau mai multe limbi străine, au călătorit și au cunoscut personalități ale culturii universale, ele erau foarte reticente în [ceea] ce privea depășirea limitelor impuse de manualul unic la materiile pe care le predau. Uneori curiozitatea noastră de a intra în domenii neautorizate le punea în încurcătură. Femei trecute de mult de vârsta tinereții și a entuziasmului, în atmosfera acelor vremuri nu-și doreau decât să ajungă în pace la vârsta pensionării, să-și asigure bătrânețea, care, oricum, nu a fost cea pe care au visat-o și pe care o meritau.

Profesoarele mai tinere ținteau orașe mari; le-am regretat când au plecat, dar le-am înțeles intenția de a-și aranja mai bine viața. [...]

Cel mai trist eveniment trăit de noi a fost, însă, izgonirea din școală a directoarei Constanța Georgescu, excelenta profesoară de chimie, fapt care a șocat întreg corpul didactic și ne-a uluit pe noi. Motivația invocată n-a contat, oricum nu o discuta nimeni. Scopul a fost atins. Un asemenea exemplu a fost suficient pentru modificarea comportamentului celor rămași, la care prudența, obediința, frica se simțeau în orice împrejurare¹⁰.

⁹ *Ibidem*, p. 49–51, *passim*.

¹⁰ „Excelenta profesoară de chimie” Constanța Georgescu este directoare a Liceului de Fete „Elisabeta Doamna” din Rădăuți în perioada 1948–1950. A fost „arestată chiar din incinta internatului”, cum mărturisește fosta sa elevă Viorica Puha-Chiriac, în același volum, la p. 142. „Era un torent de energie ce se revărsa în cascade pentru care nu existau zăgazuri” – afirmă Geta Boghean, o altă elevă de-a sa, *ibidem*, p. 32 –, originară din București, dintr-o familie de preoți. Divorțul din familie o aduce la Cernăuți, unde conduce o vreme Liceul Comercial. Războiul și refugiul o aduc, apoi, cu școala, la Rădăuți. După reforma învățământului, locuiește în internat, în condiții austere, luând masa împreună cu elevele, „din farfuria de tablă”. Problemele administrative și activitatea obștească din acești ani nu-i influențează activitatea. Punctualitatea („întotdeauna punctuală la ore”), „maniera proprie” de a preda, excelenta pregătire oferită tinerelor la materia sa o individualizează în corpul profesoral al școlii. Pentru numeroasele fete care au absolvit apoi facultăți cu profil de chimie și medicină, profesoara Constanța Georgescu reprezintă „un model de viață”, „o luptătoare” care „nu a făcut compromisuri”. „Poate

Profesoare tinere nu veneau. În școală a rămas cine nu avea altă alternativă sau era prea legată de glie. Chiar cele rămase fără catedră, prin desființarea orelor, s-au adaptat și-au găsit soluții. Noi rămâneam, însă, cu toată strădania lor de a ne pregăti, cu lacune în cultura generală, pe care școala nu le putea nivela; simțeam asta prin foamea de a citi cărți despre care auzisem, dar [pe care] nu le găseam. Curiozitatea noastră depășea limitele [unor] publicații ca «Revista elevilor» sau «Știință și tehnică»¹¹.

Și referirile la organizarea timpului liber sunt interesante: „Timpul liber și-l organiza fiecare cum putea (mai puțin cum ar fi dorit, posibilitățile fiind limitate). Cinematograful era, în principiu, interzis de școală; se dădeau avize pentru unele filme, în prealabil, «cenzurate», care ofereau siguranța că nu sunt ispite ale inocenței noastre. Repertoriul cinematografic era, în majoritate, alcătuit din filme sovietice, cinematografia românească fiind încă palidă. La primul film românesc, *Răsună valea*, ne-am înghesuit toate pentru Radu Beligan.

Spectacole de turneu erau deosebit de rare, pe atunci în România fiind puține teatre. Se organizau serbări cu participarea noastră, legate de zile festive, care aveau mai mult caracter omagial, în sala de gimnastică, pe o scenă improvizată, cu un decor unic [...].

Petreckeri în familie, mai ales mixte, erau interzise atât de școală, cât și de organizația UTM [...]. Primăvara, se organizau chermeze duminicale în Grădina de Tir, uneori cu program artistic, la care participam și noi. [...]

Vacanțele le așteptam cu nerăbdare, dar ne plictiseam repede de ele. Clădirea internatului era deprimant de pustie, orașul blazat. Fetele plecau la casele lor, unde se dedicau gospodăriei și muncii în aer liber, venind toamna bronzate ca de la ocean. Pentru cele rămase în oraș se organiza cât de cât un program. Lua ființă un club la școală, unde dimineața se citea (obligatoriu!) articolul de fond din «Scânteia tineretului», după care ascultam muzică, răsfoiam reviste, jucam ping-pong și, mai ales, tăifăsuiam. Programul fiind invariabil, ne pierdea repede chef. [...]

Eu aveam la îndemână Sucevița, unde petreceam o bună parte din vară și de unde mă întorceam întotdeauna cu amarnice regrete. Eram și eu de ajutor bunicilor mei, care începuseră să îmbătrânească; m-am inițiat în treburile lor gospodărești și [în] unele munci agricole. [...]

aceasta i-a fost neșansa – afirmă Geta Boghean. Lipsa de maleabilitate și curajul de a spune lucrurilor pe nume probabil au deranjat în așa măsură, încât a fost exclusă din învățământ. Am prețuit-o și am regretat-o. A plecat la București, unde și-a găsit un loc în industrie, corespunzător pregătirii sale. A scos și o carte, *Perii pentru mașini electrice*, care atestă pregătirea sa bună. Spre marea mea surpriză, am primit prin poștă, la Cluj, un exemplar cu dedicația: «O viață în amurg către tinerețea care se avântă spre culmi» (p. 32, 33). Cicerone Ionițoiu n-o menționează în lucrarea sa *Victimele terorii comuniste. Arestați, torturați, întemnițați, uciși. Dicționar*, vol. IV (F–G), lucrare revizuită de dr. Mihaela Andreiovici, București, Editura Mașina de Scris, 2002.

¹¹ Geta Boghean-Grama, *Am fost o generație.....*, p. 51–52.

Era în sat destul tineret intelectual, numit de localnici «studenți», care se aduna serile, dar mai ales duminicile, când stăteam pe afară până la ore târzii. Azi, când în Sucevița nu mai am decât morminte, în preajma cărora nu pot înnopta, mă gândesc cu nostalgie la acele seri, în care nu cunoșteam stresul și poluarea de oraș.

Acesta era universul nostru liceal, în care ne-am format așa cum ne-o cereau vremurile, dar, poate, nu așa cum ne-o doream noi”¹².

Radiografia operată, cu profesionalism și onestitate, de medicul Geta Boghean-Grama în „universul liceal” al promoției de fete 1952, de la Rădăuți, se încheie cu câteva concluzii, menite a-i sublinia caracteristicile, din perspectiva felului în care aceasta și-a valorizat potențialul intelectual și moral: „Aceasta a fost promoția anului 1952 a Liceului de Fete «Elisabeta Doamna» din Rădăuți, clasa pe care niciuna din absolventele ei nu au făcut-o de rușine. Au devenit niște femei oneste, care și-au înjghebat o familie, au crescut copii, au avut o profesie pe care au practicat-o cu seriozitate, au avut un loc în societate, au fost prețuite și, poate, uneori, răsplătite după merit”¹³.

Și un alt text, scris cu același entuziasm al rememorării, interesează prin bogăția de date și informații referitoare la corpul profesoral al Liceului de Fete „Elisabeta Doamna” din Rădăuți, impresionând prin acuitatea observației și notarea lapidară a atributelor caracteriale, prin pitorescul detaliilor și evocarea caldă. Discursul echilibrat, sobru și elegant conferă relief textului, surprinzând drama elitei feminine a învățământului postbelic din România veacului trecut¹⁴.

Iacobovici-Boldișor, Constantin. Născut la 23 mai 1927 în Cernăuți. Urmează clasele primare și primele clase gimnaziale la Liceul „Aron Pumnul” din Cernăuți.

Refugiat în primăvara anului 1944.

Își continuă studiile liceale, începând cu clasa a IV-a, la Suceava și la Câmpulung Muscel, unde își trece și bacalaureatul. Urmează cursuri universitare la Academia Comercială și la Facultatea de Drept a Universității din București (1945–1949). Este redactor la „Agerpres” (1949–1953), cercetător științific la Institutul de Cercetări Economice (1956–1958) și la Institutul de Economie Agrară din București (1968–1977). Începând din 1977, este cercetător științific principal la Institutul de Cercetare, proiectare și Inginerie Tehnologică pentru Mecanizarea Agriculturii (București).

Constantin Iacobovici-Boldișor își susține doctoratul cu teza *Balanța de venituri și cheltuieli bănești ale populației întocmită în profil regional*, la Academia de Științe Economice din București (1957), este colaborator la câteva periodice de

¹² *Ibidem*, p. 52–55, *passim*.

¹³ *Ibidem*, p. 56. Textul acestei „radiografii”, la fel ca întregul volum, ar fi meritat o îngrijire științifică. Fără o pregătire adecvată, procesat în grabă, fără nicio revizie ori corectură, ignorând normele minimale ale editării științifice, astfel de texte, bogate în date și informații dintre cele mai diverse, nu-și pot îndeplini, din păcate, decât o minoră funcție evocatoare.

¹⁴ Geta Boghean-Grama, *Profesoarele noastre de atunci...*, *ibidem*, p. 29–36.

profil: „Revista de statistică”, „Revista de contabilitate”, „Finanțe și credit” și participă la diverse reuniuni științifice organizate în țară și peste hotare. Între domeniile sale de interes – cercetări cu privire la formele de manifestare a legii valorii în economia epocii: prețuri, circulația mărfurilor pe piața internă, eficiența economică a investițiilor și tehnologiilor noi, prețul de cost în industrie și agricultură.

Activitatea sa de cercetare este răsplătită cu Premiul „P. S. Aurelian” al Academiei R.S.R., acordat pentru lucrarea *Metode moderne de determinare și analiză a prețului de cost* (1974) și cu distincția Medalia Muncii (1974).

Dintre cele peste 100 de lucrări publicate: *Eficiența economică a introducerii tehnicii noi în industria ușoară*, București, Editura Științifică, 1966 (în colaborare); *Indicatorii valorici ai eficienței economice a investițiilor și utilizarea lor în analiza economică*, în volumul *Eficiența economică a investițiilor. Cercetări teoretice și metodologice*, București, Editura Academiei R.S.R., 1957, p. 25–81; *Metode moderne de determinare și analiză a prețului de cost*, București, Editura Politică, 1971; *Variante alternative de prognoză pe termen lung a producției agricole*, în volumul *Conducerea proceselor economice din agricultură*, București, Editura Academiei RSR, 1972, p. 37–48 (în colaborare)¹⁵.

Constantin Iacobovici-Boldișor este unul dintre refugiații bucovineni care s-au afirmat în România postbelică, patria lor istorică, încă din perioada proletcultistă. Perioadele nementionate din biografia acestora, în primul rând, dar și destinul lor în perioada postbelică, inclusiv posteritatea moștenirii lor culturale, în sens mai larg, rămân obligații ale unor cercetări viitoare serioase și oneste, pe care, din păcate, noi nu le putem întrezări acum.

Manilici, Vasile. Născut la 14 martie 1915 în localitatea Broscăuții Noi, din districtul Storojineț. Fiul lui Vasile Manilici și al Magdalenei. Urmează cursurile Liceului „Regele Ferdinand I” din Storojineț, apoi studiază la Facultatea de Științe a Universității din Cernăuți (anii I și II) și București (anii III și IV). Obține licența în științe fizico-chimice, la București, în 1945.

Refugiat în primăvara anului 1944.

Vasile Manilici este preparator și asistent la Universitatea din București (1944–1948), lector la Institutul de Minereuri din Brad-Hunedoara (1948–1952), conferențiar și profesor la Institutul Politehnic București (1952–1980). Își susține doctoratul cu teza *Studiul rocilor eruptive din zona Poiana Mărului – Șinca Nouă, județul Brașov* (1949). Doctor docent din 1971.

Geologul Vasile Manilici este șef-serviciu, apoi director tehnic și director general al Consiliului Geologic din București (1952–1965), colaborator la „Revista minelor”, „Analele Comitetului geologic”, „Studii și cercetări de geologie, geofizică și geografie”. De-a lungul anilor, profesorul Vasile Manilici întreprinde cercetări

¹⁵ I. P[înzar], *Constantin Iacobovici-Boldișor*, în volumul *Știința în Bucovina. Ghid bibliografic*, vol. II, Suceava, Biblioteca Județeană, 1983, p. 110–111; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, I, Iași–Suceava, Editura Princeps–Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 2004, p. 516.

geologice în Munții Făgărașului și Oaș-Gutâi, pentru mineralizații neferoase și auro-argintifere, iar pentru substanțe minerale nemetalifere în Masivele Bucegi, Călimani și în Munții Bistriței. Cele peste 70 de studii publicate în țară și peste hotare reprezintă contribuții deosebite la cunoașterea formațiunilor cristaline și magmatice, precum și la introducerea unei metode noi, bazate pe dilatometrie, de determinare a temperaturii de cristalizare a mineralelor, metodă ce a permis lărgirea investigațiilor geotermometrice.

În viața științifică din România postbelică, profesorul univ. dr. docent Vasile Manilici se afirmă ca „specialist de prestigiu în probleme de petrografie, mineralogie, geochimie, geotermometrie, microtectonică și metalogeneză”. Lucrarea sa *Piatra și metalul în evoluția civilizației umane*, vol. I–II, București, Editura Academiei Române, 2002 (în colaborare cu Ecaterina Manilici), reprezintă o abordare unică în literatura de specialitate¹⁶.

Isabela Vasiliu, născută Scraba, într-o familie de intelectuali originară din Bucovina (bunicul său, Teodor Scraba, a fost profesor de matematică la Liceul „Aron Pumnul” din Cernăuți, iar tatăl, Mircea Scraba (1921–1960), inginer chimist și poet), îl evocă pe profesorul Vasile Manilici ca pe un specialist de prestigiu, îndrăgostit de meseria sa: „În familie îl avusesem pe bunicul profesor de matematici la Cernăuți. Tata fusese și el bun la matematici, devenind inginer chimist. Deși făceam poezii, [...] la Politehnică am intrat din considerente de efort minim, pentru că-mi erau mai ușoare matematica și chimia. Fizica n-am învățat-o, neavând profesori care să-mi placă. Nici Politehnica nu mi-a plăcut. N-am excelat decât la cristalografie și mineralogie, unde l-am avut pe Vasile Manilici: îi ghiceam fără probleme sistemele de cristalizare, chiar în cristale ciobite. [...] Profesorul venea cu tava plină de minerale și întreba din ce-s compuse, iar eu le ghiceam de zor. Nu mă laud. Toate sunt adevărate. Cu profesorul Manilici m-am întâlnit după vreo zece ani la Biblioteca Academiei, unde eu citeam filosofie antică și el venea fericit la masa mea să-mi spună din descrierea darurilor primite de Alexandru Macedon ce minerale erau pe acolo”¹⁷.

Popescu, Constantin Gh. Născut la 16 mai 1907 în localitatea Ciudei, din districtul Storojineț. Face studii secundare la Liceul de Stat „Eudoxiu Hurmuzachi” din Rădăuți (1919–1924) și la Liceul „Regele Ferdinand” din Storojineț (1924–1927). Studiază, în continuare, limba și literatura franceză la Facultatea de Litere și

¹⁶ [Ioan] Pînzar], *Vasile Manilici, în Știința în Bucovina. Ghid biobibliografic*, vol. II, Suceava, Biblioteca Județeană, 1983, p. 158–159; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, II, Iași–Suceava, Editura Princeps–Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 2004, p. 15.

¹⁷ Isabela Vasiliu-Scraba, *Ceva despre Școala trăiristă inaugurată de Nae Ionescu*, în „Agero”, magazin cultural de opinie și informație, Stuttgart. Pentru mai multe informații, vezi <https://www.agero-stuttgart.de/REVISTAAGERO/COMENTARIU/Ceva%20despre%20scoala%20trairista%20de%20IVS.htm>. Eseul se publică și în „Armonii culturale”, revistă universală de creație și atitudine culturală, fiind postat pe Internet la 17 ianuarie 2016. Vezi, pentru aceasta, armonii.cultural.ro/.../isabela-vasiliu-scraba-ceva-despre-scoala-trairistainaugurata-de-.. (accesat la data de 13 ianuarie 2017).

Filosofie a Universității din Cernăuți (1927–1931). După obținerea licenței, funcționează ca profesor la Liceul „Aron Pumnul” din Cernăuți (1932–1933), apoi pleacă la specializare în Franța, beneficiind de o bursă la Collège de France și la École Pratique de Hautes Études (EPHE) din Paris (1933–1935). Revenit în țară, este încadrat la Liceul „Regele Ferdinand” din Storojineț (1935–1938), la Seminarul Pedagogic din Cluj (1938–1939) și la Liceul „Gheorghe Lazăr” din Sibiu (1940–1941). După revenirea administrației românești în partea de nord a Bucovinei, profesorul Constantin Gh. Popescu este numit director la Liceului „Mitropolitul Silvestru” din Cernăuți (1941–1944).

În primăvara anului 1944, refugiat în Transilvania, unde este profesor la Turda și, apoi, la Liceul „Emil Racoviță” din Cluj (1945–1957). Începând din 1957, funcționează în învățământul superior, fiind lector la IPCD Cluj (1957–1960), șef de catedră la Institutul Pedagogic din Cluj, apoi lector la Catedra de limba franceză de la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai”, până în 1971, când se pensionează.

Colaborator la câteva periodice: „Revista de pedagogie”, „Studii de literatură universală”. Autor și coautor al lucrărilor: *Le Symbolisme français et les Roumains*, Paris, Editura Gauthier, 1934; *Melanges de l'École Roumaine en France*, Paris, Gauthier, 1934; *Munca dirigintei pentru cunoașterea elevilor*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1956 (în colaborare cu Anatolie Chircev).

Profesorul Constantin Gh. Popescu se stinge din viață la 30 noiembrie 1976 în Cluj-Napoca¹⁸.

Procopovici, Alexe. Născut la 14 martie 1884 în Cernăuți în familia preotului Ioan Procopovici. Absolvent al Gimnaziului de Stat I din capitala Ducatului, devenit, după 1918, Liceului „Aron Pumnul”. După examenul de maturitate (1902), își continuă studiile în orașul natal, frecventând cursurile Facultății de Filosofie a Universității Francisco-Josefine (1902–1906), unde îl are ca profesor pe Sextil Pușcariu. Membru activ (1902–1905) și emeritat (din 1907) al Societății academice studențești „Junimea”. După absolvirea facultății, este profesor de liceu la Cernăuți (1906–1909, 1910–1919) și Siret (1909–1910). Profesor la Catedra de limba și literatura română a Universității din Cernăuți, pe postul devenit vacant prin plecarea lui Sextil Pușcariu la Cluj (1919–1938). Membru al Consiliului Național Român din Bucovina (octombrie–noiembrie 1918), cosemnatar al articolului-program *Ce vrem?*, publicat în „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, anul I, nr. 1, din 22 octombrie 1918.

În 1919, își susține doctoratul și devine, în același an, la 5 iunie, membru corespondent al Academiei Române, la propunerea mentorului său, profesorul Sextil Pușcariu, cărturar animat de vechiul deziderat al Societății Academice Române, acela ca în forul academic de la București să-și găsească reprezentarea,

¹⁸ Vezi Emil Satco, Ioan Pînzar, *Dicționar de literatură Bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 1993, p. 177–178; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, Iași–Suceava, Editura Princeps–Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 2004, p. 231.

astfel, toate provinciile românești și care îl consideră pe discipolul său de la Cernăuți „cel mai de seamă filolog pe care îl are Bucovina” vremii. Alegerea lui Alexe Procopovici stârnește, însă, contestații aprinse din partea lui Ovid Densusianu, susținătorul lui Ion-Aurel Candrea, și a lui Eugen Lovinescu, care publică pe această problemă un pamflet: *Alexe Procopovici sau Omul care n-a scris nimic*, apărut în 1919 în paginile gazetei „Epoca” și republicat, mai târziu, în *Critice* (ediția definitivă, vol. V, 1928, p. 101–109), „scriere memorabilă”, „excelând prin finețea ironiei”¹⁹, ce a făcut o îndelungată carieră la noi, în cercurile instruite.

După Unirea Bucovinei cu România, este director general pe lângă Ministerul Instrucțiunii, decan al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Cernăuți (1924–1925), președinte al Cercului de Studii Filologice din Cernăuți, director general al învățământului secundar din Bucovina (1927), deputat în Parlamentul României Reîntregite din partea PNL Gh. Brătianu (1933). Alexe Procopovici este fondator al „Revistei filologice” (1927), organ al Cercului de Studii Filologice de pe lângă Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cernăuți, pe care o conduce, în calitate de director, în scurta ei existență (martie 1927 – octombrie 1928). Profesor la Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj (1938–1946), aflată o vreme în refugiu la Sibiu și Timișoara (1940–1945), rector al acesteia (1940–1941). Colaborator constant al revistei „Dacoromania”.

Preocupările sale speciale pentru începuturile scrisului în limba română și literatura română veche sunt evidențiate de activitatea editorială: *Cazania coresiană din 1581*, București, 1914 (în colaborare cu Sextil Pușcariu); Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, I–II, Craiova, 1932 (ediția a II-a, în 1936; ediția a III-a, în 1942), precum și de studiile lingvistice: *Despre nazalizare și rotacism*, AARSL, seria a II-a, XXX, 1907–1908; *Introducere în studiul literaturii vechi*, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1922, 122 p.; *Limba română vorbită în Bucovina*, Suceava, Tipografia „Școala română”, 1922, 42 p.; *Probleme vechi și nouă*, extras din „Dacoromania”, anul II, 1922, Cluj, Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”, 1922, 50 p.; *Doară*, extras din „Dacoromania”, anul III, 1924, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1924, 13 p.; *Principiile sonorității în economia limbii*, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1926, 66 p.; *Arhetipul husit al catehismelor noastre luterane*, Suceava, Tipografia „Modernă”, 1927, 16 p.; *Recensii*, extras din „Revista filologică”, anul II, 1928, Cernăuți, Institutul de arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1928, 214 p.

Alexe Procopovici este autorul unui *Mic dicționar de lingvistică generală*, Cernăuți, Editura „Revistei filologice”, 1930, XIV + 161 p., lucrare distinsă cu Premiul „I. H. Rădulescu” al Academiei Române.

¹⁹ Pentru bucuria lecturii, vezi, între altele: Cătălin Mihuleac, *Respectul nostru pentru Omul care n-a scris nimic*, în „Timpul”, periodic fondat la 15 martie 1876, ediția electronică din 28 septembrie 2015 (revistatimpul.ro/view-article/2785; accesat la data de 5 ianuarie 2016).

De interes pentru istoria culturii din Bucovina sunt câteva dintre scrierile sale, unele mai greu de găsit astăzi de către utilizatorii obișnuiți: *Societatea academică „Junimea”* (publicată în volumul *Români din Bucovina*, Cernăuți, 1906); *În contra utracivismului*, Cernăuți, 1913; *Cincisprezece ani de la Unirea Bucovinei. Constituanta din 27 octombrie 1918*, Cernăuți, 1933; *Bucovina noastră*, Sibiu, 1941; *Luptele naționale din celălalt veac. Bucovina care a fost și care va să fie*, Sibiu, 1943; *Unirea Bucovinei*, Cernăuți, 1943; *Die Rumänenfrage*, Sibiu, 1944. Lingvistul și filologul bucovinean Alexe Procopovici se stinge din viață la 22 iunie 1946, la Cluj²⁰.

Figură controversată a anilor dinspre mijlocul secolului trecut, Alexe Procopovici rămâne, mai presus de toate, ca un cercetător „meticulos, ager pentru problemele filologice, insistent când ceva a rămas neclar și cu dragoste de lucru”, cum îl apreciază Sextil Pușcariu²¹. Drept dovadă, între altele, este faptul că dintre lucrările sale, postum îi apare *Introducere în studiul literaturii vechi*, ediție, prefață și note de Dan-Horia Mazilu, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă și Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, Seria „Restitutio”, 2006.

Roșca, Alexandru. Născut la 2 octombrie 1895 în localitatea Brașca-Ilișești într-o familie de țărani. Absolvent al Liceului „Ștefan cel Mare” din Suceava (1923). Licențiat al Universității din Cernăuți în științe biologice (1927). Profesor de liceu în Bistrița-Năsăud (1927–1928). Din 1928, asistent, apoi șef de lucrări la Universitatea din Cernăuți. Doctorat în biologie (1936) cu teza *Fauna Araneelor din Bucovina (Sistematica, ecologia și răspândirea geografică)*, publicată în „Buletinul Facultății de Științe Cernăuți”, vol X, fasc. 1 și 2, 1936. Întemeietorul cercetărilor sistematice arahnologice din România. Director al Muzeului de Științe Naturale din Cernăuți.

Refugiat în 1940 și 1944.

²⁰ Mircea Borcilă, *Alexe Procopovici (1884–1946)*, în „Cercetări de lingvistică”, anul XXII, nr. 1, 1977, p. 17–26; Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, Editura „Albatros”, 1978, p. 208–209; Acad. Iorgu Iordan (coord.), *Istoria lingvisticii românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 90, 112, 113, 120; [I. Pînzaru, Petru Froicu], *Știința în Bucovina. Ghid bibliografic*, I, Suceava, Biblioteca Județeană, 1982, p. 120–121; Eugen Pavel, *Al. Procopovici și vechiul scris românesc*, în „Cercetări de lingvistică”, anul XXX, nr. 1, 1985, p. 10–13; Dan-Horia Mazilu, *Un istoric al literaturii române vechi*, în „Luceafărul”, s.n., nr. 5, 28 februarie 1990, p. 12; Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române, 1866–2003. Dicționar*, Ediția a III-a, revăzută și adăugită, cu un cuvânt-înainte de Academician Eugen Simion, Președintele Academiei Române, București, Editura Enciclopedică–Editura Academiei Române, 2003, p. 686; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, II, Iași–Suceava, Editura Princeps–Biblioteca Bucovinei, 2004, p. 272; Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică, elita bucovinenilor și Academia Română*, în volumul *Bucovina istorică. Studii și documente*, cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (22), 2007, p. 22; Mircea Irimescu, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862–2012). La 150 de ani*, volumul II, *Voluntariat bucovinean*, Rădăuți, Editura Septentrion, 2013, p. 477–478.

²¹ Sextil Pușcariu, *Memorii*, ediție de Magdalena Vulpe, prefață de Ion Bulei, note de Ion Bulei și Magdalena Vulpe, București, Editura Minerva, 1978, p. 193.

În 1945 se stabilește la Iași, funcționând la Universitate, până la 1 septembrie 1947. Îndepărtat din învățământ. Nu i se recunoaște titlul științific obținut la Cernăuți. Căsătorit cu Silvia Popescu din Botoșenița-Calafindești (1931). De la bunicii soției sale, Dumitru și Agripina de Repta, moștenește gospodăria cu livadă și 18 ha de teren arabil. Arestat și condamnat, în 1952, de către Tribunalul Rădăuți, la șase luni închisoare corecțională, pentru că „n-a dezmiriștit la timp miriștea după grâu”. Profesor la Școala Elementară de 7 ani din comuna Stroești (1953–1960). În 1964, o comisie specială îi analizează activitatea științifică, recunoscându-i meritele profesionale.

Familia profesorului bucovinean este, de asemenea, persecutată în perioada stalinistă. Soția sa, Sivia Roșca, este condamnată, în 1953, la șase luni închisoare corecțională, pentru „sabotaj”: nu a predat la termen cota obligatorie de lapte. Fiica lor, Olivia-Nicoleta, absolventă a Liceului Comercial Suceava (1951), nu poate urma cursurile universitare. Pentru a putea munci undeva și a supraviețui, părinții sunt obligați să divorțeze, în 1953²². Decedat la 7 august 1969 în satul Bălăceana, comuna Ciprian Porumbescu. Reînhumat, în 1980, împreună cu soția sa în Cimitirul Eternitatea din Iași.

Slimac, Adrian. Născut la 17 septembrie 1932, în comuna Bobești, din județul Storjineț. Fiul lui Modest Slimac, învățător, descendent dintr-o familie de gospodari din Caliceanca, suburbie a Cernăuților, și al Emiliei, fiica lui Emilian Jucovschi, director școlar în Bobești. Își petrece copilăria într-o familie numeroasă, cu 12 copii, dintre care supraviețuiesc nouă, trei fete și șase băieți, la Prevorochie, unde tatăl său este director de școală, și la Bobești, unde trăiesc bunicii dinspre mamă. Învăță la Școala primară din Prevorochie (1938–1940).

În vara anului 1940, familia sa trece clandestin granița impusă samavolnic de sovietici, pe la Stăneștii de Jos. Refugiu la Darabani, Rădăuți, București, apoi la Dornești, unde copilul face clasa a III-a primară, începând de la 15 septembrie 1940. În același an, înaintea vacanței de Crăciun, este transferat la Școala Primară Nr. 1, de pe Strada Ștefan cel Mare, din Rădăuți. În vara anului 1941, familia sa este evacuată la Bălțătești-Neamț, apoi revine la Rădăuți. Vacanța de vară din 1941 o petrece la Bobești, fiind apropiat aici de bunicul Emilian. Își continuă studiile la Prevorochie (1941–1942), după care este admis la Liceul „Aron Pumnul” din Cernăuți, având domiciliul la Roșa, împreună cu cei doi veri ai săi (1942–1944).

La 22 martie 1944, familia Slimac pleacă în cel de al doilea „refugiu-evacuare”, călătorind cu trenul de la Cernăuți la Turnu Severin. În toamna

²² Vezi Emil Satco, *Bucovina. Contribuții cultural-științifice. Dicționar*, IX, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbiera”, 2000, p. 350–352. Informații mai multe pe această problemă în *Prof. dr. Alexandru Roșca. Completări privitoare la biografia sa*, scrisoare a doamnei Toderaș Olivia-Nicoleta, fiica profesorului, Iași, 28 februarie 2006, trimisă medicului Aristotel Bacinschi din Rădăuți, Strada Bogdan Vodă, nr. 83, bloc 39, ap. 46, et. II, sc. C, care a pus-o la dispoziția noastră de Sfinții Apostoli Petru și Pavel 2006.

anului 1944, Adrian Slimac este înscris la Liceul „Traian” din Turnu Severin, pe care îl frecventează pe durata clasei a III-a (1944–1945).

În vara anului 1945, familia Slimac revine în Bucovina, stabilindu-se la Rădăuți. Aici, copilul își continuă studiile la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi”, bucurându-se de instrucția unui corp profesoral deosebit. Pe unii dintre profesorii de aici îi va evoca, elogios, mai târziu: Pantelimon Socaci, „o personalitate culturală emblematică”, refugiat din Tereblecea; Amuliu Bordeianu, originar din Ciudei, județul Storojineț; Vasile Țigănescu, fost profesor la Liceul „Regele Ferdinand” din Storojineț; Aurel Prelipceanu ș.a. Absolvent și bacalaureat, în 1950, al Liceului „Eudoxiu Hurmuzachi” într-o „promoție de aur”, evocată în anii de senectute în pagini memorabile.

Adrian Slimac face studii universitare la Institutul Politehnic din București, Facultatea de Transporturi, Secția Locomotive (1950–1955). După examenul de stat, susținut la 11 ianuarie 1955, este repartizat la Uzina „23 August” din București, fostă Malaxa, înainte de naționalizare, fiind stagiar aici în perioada 1 martie 1955–1960. Inginer proiectant la Atelierul TUAD (Tehnologie. Utilaje. Ateliere. Depouri) în perioada 1960–1965. De la sfârșitul anului 1965, în urma reorganizării Ministerului Transporturilor, este numit șef de atelier la ISPCF.

De-a lungul timpului, inginerul proiectant Adrian Slimac are contribuții notabile la mari realizări în domeniu: – mecanizarea transportului de material lemnos pe Lacul Bicaz (Platforma Potoci); – mașina de sudat șine de cale ferată; – lansatorul de grinzi prefabricate pentru poduri; – fabrici de traverse din beton și stâlpi centrifugați; – consolidarea podurilor mari de peste Dunăre; – realizarea unor obiective tehnologice: Depoul Brașov, Centrul de pregătire a trenurilor de călători Grivița, Remiza Mogoșoaia, proiectarea unor utilaje pentru exploatarea materialului rulant, instalații de încărcat minereuri pe nave, scutul pentru tuneluri de cale ferată, scutul circular cu \varnothing 7,5 m pentru construirea Metroului București, mecanizarea triajelor CFR, feribotul Constanța–Agigea etc.

Stadii de specializare, documentare, vizite de informare, contractare și definitivare de lucrări în Germania (1966, 1968, 1971, 1990, 1992, 1993, 1997), Iran, Kuweit și Turcia (1976, 1977, 1978), Grecia (1984, 1989, 1999, 2004), Ghana și Coasta de Fildeș (1984), Franța și Belgia (1966, 1997), Elveția (1996), Danemarca și Olanda (1993).

Redactor-șef la „Buletinul tehnic informativ INFOISPCF”. Din 1997, redactor la periodical „Buletin tehnic informativ INFO-ISPCF”. Studii postuniversitare privind managementul calității în proiectare la Academia de Studii Economice București (1998–1999). Pensionat la 31 decembrie 1998. După această dată, este angajat, în continuare, la ISPCF, Serviciul MI, până la 16 martie 2009, când încetează contractul său de muncă. Activ, inginerul Adrian Slimac călătorește în excursii de plăcere în diferite țări din Europa, Asia Mică și Orientul Apropiat, fără să uite de partea ocupată a Bucovinei, revenind la Cernăuți în septembrie 1997.

O mențiune aparte facem, aici, pentru contribuția sa la realizarea unui periodic ocazional, „Info. Promoția '50”, buletin informativ al promoției 1950 de la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi” din Rădăuți, ce apare începând din decembrie 2000. În *Editorialul* celui dintâi număr, se precizează: „Timpul și întâmplările vieții ne-au împrăștiat și ne-au despărțit [pe] unii de alții, astfel încât acum depănăm amintiri și discutăm din aducerile-aminte. Întâlnirea avută în 9 sept[embrie] 2000, la Rădăuți, cu ocazia celei de a 50-a aniversări de la absolvirea liceului, ne-a reaprins flacăra și nostalgia tinereții noastre de pe plaiurile bucovinene”. Propunându-și să ajungă, simbolic, la numărul 50, „foaia” urmărește ca absolvenții acestei strălucite promoții de liceeni de la Rădăuți să „redevină aceeași familie” care a fost odinioară, „strâns uniți în acțiunile clasei”. De format 15 x 21 cm, ilustrat, având 8 pagini color, acest periodic ocazional are în vedere, potrivit aceluiași editorial, „o apariție cât mai regulată, minim de două ori pe an, de Sf[intele] Paști și de Crăciun, respectiv de Anul Nou”, fără a neglija eventualitatea unor „ediții speciale”, cerute de evenimente, și publicând „informații legate de viața și activitatea colegilor, [de] evenimentele de familie, precum și [de] activitățile desfășurate la Colegiul Național «Eudoxiu Hurmuzachi», în orașul Rădăuți și în împrejurimile sale”. Cu timpul, acest buletin informativ semestrial devine unul trimestrial, prezentând evenimentele desfășurate, anual, la București, unde trăiesc cei mai mulți dintre foștii colegi de promoție. Cu nr. 50, din trimestrul IV, 2016, având opt pagini, buletinul „Info. Promoția '50” își împlinște obiectivele propuse la început de drum, iar Adrian Slimac, redactorul responsabil, își ia „un sincer și călduros rămas bun de la toți colegii și prietenii” săi (*Editorial 50*, p. 1). Din varietatea materialelor publicate, valoroase sunt medalioanele, consacrate unor foști profesori și colegi, cu date și informații biografice utile și cercetătorilor, evocările, memorialistica. Dintre acestea: Adrian Slimac, *Ocupația rusească*, în nr. 31, iulie–septembrie 2010, p. 8; Constantin Nichitean, *Calvarul evacuării*, nr. 33, ianuarie–martie 2011, p. 3 și 7; Nicolai Pomohaci, *Seceta din 1945–1947 în Bucovina*, nr. 37, iulie–septembrie 2012, p. 3; Titu Mihăescu, *Evacuare forțată*, nr. 35, octombrie–decembrie 2011, p. 6; nr. 36, aprilie–iunie 2012, p. 6; nr. 37, iulie–septembrie 2012, p. 6; nr. 38, octombrie–decembrie 2012, p. 6; nr. 39, aprilie–iunie 2013, p. 6; nr. 40, iulie–septembrie 2013, p. 6; nr. 41, octombrie–decembrie 2013, p. 6–7; Nicolai Pomohaci, *Scurtă biografie*, nr. 44, iulie–septembrie 2014, p. 2; Mitică Balan, *Nicolai Pomohaci, om de știință*, nr. 44, p. 3; Mitică Balan, *Nicolai Pomohaci, un bucovinean emblematic*, nr. 44, p. 6. Textul lui Nicolai Pomohaci *La târg*, publicat în nr. 25, trimestrul III, 2008, p. 3, din care reproducem numai finalul, este o admirabilă evocare a unui timp fabulos și a unor realități supuse, implacabil, schimbării: „Piața din Rădăuți era plină de fructe din întreg județul, cu un gust și o aromă cum numai aici se realizează și pe care n-o uită cei care le-au gustat odată, indiferent că au ajuns în Germania, Israel ori SUA. Astăzi și în târg la Rădăuți, ca peste tot în România, găsești în «târguri» fructe din Turcia, Spania, Grecia, care te mint prin mărime, lipsite de aromă, fade, fără niciun gust și la prețuri destul de pipărate. Să sperăm că nepoții noștri, când vor fi buni,

vor putea să ducă nepoților lor pere harbuzești, mere domnești ori țigănești sau pătule și nu le va fi pervertit gustul lor [prin] fructele de import”. Adrian Slimac semnează aici documentarul *Un bucovinean refugiat*, ce apare, cu mai multe episoade, începând cu nr. 33, trimestrul I, 2011, p. 3.

Câțiva ani mai târziu, Adrian Slimac difuzează în rândul cunoscuților săi, în format pdf, un documentar valoros, de interes pentru tema noastră: *Un bucovinean refugiat. Amintiri*, București, Editura AS, 2015, 360 p. Amintirile sale se împletesc aici cu datele și informațiile istorice, pe care autorul le preia din diverse surse. Utilizatorul interesat de istoria Bucovinei, în mod special, dar și de istorie, în general, găsește astfel aici o bogăție de informații referitoare la diverse localități (Bobești, Caliceanca, Prevorochie, Cernăuți, Hadikfalva, Rădăuți, Titu), instituții (Organizația Straja Țării, Asociația Cercetașii României), viața de zi cu zi a satelor prin care trece, locuința tradițională și anexele gospodăriei țărănești, mari evenimente ale istoriei contemporane: refugiul polonezilor din septembrie 1939, invazia sovietică din iunie 1940, evacuarea părții de nord a Bucovinei și refugiul românilor din 1940–1941, 1944–1945, oameni pe care i-a cunoscut în viață (învățători, profesori, preoți, colegi de școală). Un document util este *Arborele genealogic al Familiei Slimac*, p. 354. Lucrarea se distinge, totodată, și prin caracterul ei educativ. Iată, între altele, un exemplu: „Muncește ca și cum nu ai avea nevoie de bani. Iubește ca și când nimeni nu te-a făcut să suferi. Cântă, de parcă nu te-ar auzi nimeni. Trăiește ca și când Paradisul ar fi pe Pământ. Când îți vine să plângi, adu-ți aminte de clipele în care zâmbeai. Când simți că viața nu are niciun rost, gândește-te la cei ce mai au doar o zi de trăit” (p. 12). Imprimată, probabil, și într-un număr mic de exemplare, lucrarea circulă, din păcate, într-un circuit restrâns, nefiind cunoscută celor care cercetează istoria culturii din Bucovina.

În lucrările biobibliografice tipărite în Bucovina sunt puține lucrările ce-l menționează pe Adrian Slimac²³.

Șesan, Anton C. Născut la 26 decembrie 1916 în comuna Carapciu pe Siret, districtul Storojineț, într-o familie de cărturari modești. Face cursuri liceale la Liceul de Stat „Eudoxiu Hurmuzachi” din Rădăuți, absolvite în 1934, și universitare la Școala Politehnică din București, Secția construcții, unde obține diploma de inginer constructor (1940).

Refugiat în 1940.

După absolvirea facultății, lucrează ca inginer la o antrepriză de construcții, conducând șantiere de execuție a unor lucrări mari de construcții civile, precum Banca Națională din Iași, industriale, poduri, construcții hidrotehnice, hangare, consolidări, în special în partea de nord a Moldovei și în Muntenia. Prin activitatea

²³ Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, Iași–Suceava, Editura Princeps–Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 2004, p. 401–402; Mircea Irimescu, *Slimac, Adrian*, în volumul *Societatea pentru Cultura și Literatură Română în Bucovina (1862–2012). La 150 de ani*, volumul II, *Voluntariat bucovinean*, Rădăuți, Editura Septentrion, 2013, p. 538.

desfășurată, inginerul Anton Șesan contribuie esențial la reconstrucția Moldovei după distrugerile masive provocate de cel de al Doilea Război Mondial.

Începând din anul 1943, în paralel, predă la Facultatea de Construcții din Iași, înființată prin Decretul-Lege nr. 989, din 13 noiembrie 1941, în cadrul Politehnicii „Gh. Asachi”. Aici funcționează ca asistent la disciplina Rezistența materialelor (1943–1945), conferențiar la disciplina Construcții civile (1945–1948), profesor suplitor la disciplina Statica construcțiilor (1948–1951) și profesor titular provizoriu (1951–1961). În 1961, i se conferă gradul didactic de profesor titular definitiv la aceeași disciplină. În paralel, predă cursurile de Construcții civile (1945–1948), Construcții în lemn (1950–1955), Dinamica și stabilitatea construcțiilor, precum și Calculul construcțiilor în domeniul plastic.

Tot acum, valorificându-și „talentul de organizator și conducător”, îndeplinește diverse „funcții de răspundere”, fiind șef al Catedrei de statică și rezistență (1951–1969), prodecan al Facultății de Construcții (1963–1965) și de prorector al Institutului Politehnic din Iași (1965–1967). De asemenea, desfășoară și o bogată activitate de cercetare științifică, fiind șef al grupei de rezistență de la Filiala Iași a Institutului de Proiectare al Industriei Ușoare (IPIU) (1950–1953); șeful sectorului construcții de la Institutul de Proiectări al Ministerului Metalurgiei (IPROMET) – Filiala Iași; consilier la Institutul de Proiectări al Ministerului Industriei Chimice (IPROCHIM) – Filiala Iași; cercetător la Academia R.P.R., Filiala Iași (1951–1956), calitate în care conduce colectivul de construcții din cadrul Secției de fizică și științe tehnice; director al Filialei Iași a Institutului de Cercetări în Construcții (INCERC) în perioada 1957–1969. Anton Șesan participă cu diverse comunicări la numeroase simpozioane tehnico-științifice, la sesiuni științifice, congrese tehnice atât în țară, cât și în străinătate.

Profesorul Anton Șesan, originar din Bucovina ocupată, încetează prematur din viață, la data de 16 august 1969. În amintirea sa și în semn de apreciere a activității sale creatoare, astăzi, o stradă din municipiul Iași, aflată în apropierea Facultății de Construcții, îi poartă numele profesorului Anton Șesan.

Profesorul Anton Șesan se remarcă prin contribuții importante la dezvoltarea teoriei și practicii construcțiilor din România, publicând peste 140 de lucrări științifice și editând valoroase cursuri de specialitate. Lucrările sale se tipăresc, uneori în colaborare, în câteva periodice de specialitate ale vremii: „Studii și cercetări științifice”, „Buletinul Institutului Politehnic Iași”, serie nouă. Dintre contribuții sale, sunt menționate mai cu seamă: – în domeniul calcului deformațiilor structurilor, Anton Șesan definește și introduce noțiunea de „momente factoriale”, cu care sunt stabilite relații generale între funcțiile încovoierii, fapt ce permite generalizarea metodelor cunoscute de calcul al deplasărilor, evaluarea corectă a influenței forței tăietoare asupra deformațiilor și determinarea deplasărilor în domeniul postelastice; – generalizarea metodei distribuirii momentelor în domeniul plastic, pe baza operării cu mărimi de lucru mecanic, pentru structuri oarecare; – în domeniul siguranței structurilor, el acordă, încă din anii 1950, o atenție deosebită criteriului probabilistic

de apreciere a siguranței construcțiilor, intuind faptul că perfecționarea metodei stărilor limită permite cunoașterea comportării structurilor în domeniul postelastice; – perfecționarea în cadrul Facultății de Construcții din Iași a studiului comportării structurilor de rezistență ale construcțiilor la acțiunea seismică, profesorul insistând pentru introducerea unei discipline noi, în epocă, denumită „inginerie seismică”, astăzi disciplină de bază în programele analitice ale facultăților de construcții din România.

Să mai reținem, totodată, că în ultima parte a vieții, profesorul universitar Anton Șesan inițiază construirea la Iași a unui set de platforme de încercări antisismice a părților de construcții sau a modelelor de construcții (respectiv de 600, 150 și 50 kN), pentru determinarea răspunsului structurilor la acțiuni seismice. La Iași, Anton Șesan studiază și pune la punct o metodă eficientă pentru determinarea caracteristicilor dinamice ale construcțiilor, cu ajutorul captorilor seismici, concepuți și realizați în laboratoarele conduse de el la Institutul Politehnic²⁴.

Vitencu, Alexandru. Născut la 11 februarie 1878 în Broscăuții Vechi, districtul Storojineț, într-o familie de răzeși. Face studii primare la școala din Broscăuții Vechi și la Cernăuți, iar gimnaziale la Școala Reală Superioară, unde promovează examenul de maturitate în 1900. Studii universitare la Facultatea de Filosofie a Universității din Cernăuți, urmate de specializare la Grenoble. În perioada studenției, activează în cadrul Societății Academice „Junimea”, în cadrul căreia este membru emeritat (din 1906) și sprijinitor (din 1927). Profesor de limba franceză la Școala Reală Superioară din Cernăuți, membru activ al Societății Mazililor și Răzeșilor din Bucovina, președinte al acesteia. În perioada 1911–1914, redactează, împreună cu fratele său, Vasile, „Gazeta mazililor și răzeșilor bucovineni”, colaborând, totodată, și la alte periodice românești din Cernăuți, între care „Glasul Bucovinei”, în paginile cărora semnează uneori sub pseudonimul Vițescu. Delegat al Bucovinei, în 1919, la pregătirea Tratatului de la Versailles. Publică acum, la Paris, broșura *Situation ethnographique en Bucovine*, cuprinzând materiale documentare pentru Conferința de Pace. Tot, în 1919, colaborează la „Bulletin d'informations roumaines”, redactat de către un comitet, în frunte cu Mircea Djuvara, cu scopul de a lămuri opinia publică din străinătate asupra drepturilor naționale ale românilor.

²⁴ Vezi, între altele: N. Preda, *Anton Șesan (1916–1969)*, în „Buletinul Institutului Politehnic Iași”, tomul XV (XIX), nr. 3–4, 1969, p. 7–19; George Șt. Andonie, *Istoria matematicilor clasice aplicate în România (mecanică și astronomie)*, București, Editura Academiei R.S.R., 1971, p. 337–342; I. M. Ștefan, Edmond Nicolau, *Scurtă istorie a creației științifice și tehnice românești*, București, Editura Albatros, 1981, p. 223; [I. Pînzaru, Petru Froicu], *Știința în Bucovina. Ghid biobibliografic*, vol. I, Suceava, Biblioteca Județeană, 1982, p. 143–144. În ghidul biobibliografic de la Suceava se găsește și o listă cuprinzând 18 lucrări elaborate și publicate de profesorul Anton Șesan în perioada 1955–1968. Pentru o privire asupra familiei bucovinene din care face parte, vezi Vasile I. Schipor, *Maramureșeni în viața culturală a Bucovinei* [Familia Șesan], în volumul Vasile Iuga (coordonator), *Maramureș – vatră de istorie milenară*, Cluj-Napoca, Editura „Dragoș-Vodă”, 1999, 636 p. + 18 planșe cu fotografii și reclame, p. 341–346. Vezi și https://ro.wikipedia.org/wiki/Anton_Șesan (accesat la data de 16 februarie 2016).

În perioada 1919–1939, Alexandru Vitencu este director al Liceului Real-Ortodox din Cernăuți. Autor al unor lucrări de interes pentru cercetarea științifică privind Bucovina: *Istoricul Școlii Reale Ortodoxe din Cernăuți* (1924), *Vechi documente moldovenești* (1925), *Documente moldovenești din Bucovina. Colecția Ioan Baloșescu din Comarești* (1929), *Sate străvechi din Bucovina de nord* (1944). Colaborator al periodicului „Revista Bucovinei”, unde publică mai multe documente (1942, 1943).

Pentru activitatea sa merituosă, Alexandru Vitencu este răsplătit cu câteva înalte distincții: Ordinul „Steaua României”, Medalia „Răsplata muncii pentru învățământ” și Ordinul „Officier d’Academie”, primit din partea Franței. Vicepreședinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română din Bucovina.

Refugiat, în primăvara anului 1944.

Profesorul Alexandru Vitencu se stinge din viață la 20 aprilie 1962 în Piatra Neamț²⁵.

Postum, în Arhivele de Stat din Cernăuți, în cadrul Fondului personal „Ion I. Nistor”, între cele aproape 600 de scrisori primite de istoricul bucovinean în prima parte a secolului trecut și păstrate aici în Dosarele 58–273, au fost descoperite și patru scrisori trimise de Alexandru Vitencu de la Paris, în perioada 3 martie–25 mai 1919²⁶.

Vitencu, Dragoș. Născut la 15 octombrie 1908 în Cernăuți. Fiul publicistului Alexandru Vitencu (1878–1962) și al învățătoarei Eugenia, născută Coribut. Studii la Liceul „Mitropolitul Silvestru”, la Facultatea de Drept (1926–1931), Facultatea de Litere și Filosofie de la Universitatea din Cernăuți, precum și la Conservatorul de Artă Dramatică din capitala Bucovinei (urmate în paralel).

Debut publicistic, în 1931, la „Cronica studențească”, în conducerea căreia este redactor. Debut editorial, în 1934, la Cernăuți, cu lucrarea *Când dai nas lui Ivan... Mic tratat despre ucrainomanie*, Cernăuți, Editura Societății Mazililor și Răzeșilor Bucoveneni, 87 p., „prima sa scriere de sociografie politică cu care s-a remarcat”, o „lucrare de defensivă etnică a Bucovinei, [...] valoroasă apologie a drepturilor noastre asupra nordului Bucovinei și o satirizare a străinismului, pe care critica vremii a primit-o elogios”, după cum scrie Vianor Bendescu²⁷. Autor de versuri în manieră tradiționalistă, articole, eseuri etc. publicate în „Junimea literară”, „Floarea soarelui”, „Universul literar”, „Revista Bucovinei”, „Glasul Bucovinei”.

²⁵ Vezi: Filip Țopa, *Povestea Bucovinei*, vol. II, București, f. a, p. 368–369; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 582–583; Mircea Irimescu, *op. cit.*, p. 638.

²⁶ Conf. Doina Huzdup, *Documente inedite cu privire la viața și activitatea lui Ion Nistor. Scrisori de la Alexandru Vitencu*, în „Suceava». Anuarul Muzeului Bucovinei”, XX, Iași–Rădăuți, Editura Glasul Bucovinei, 1993, p. 305–310. Aici, autoarea documentarului dă și o scurtă notă bibliografică referitoare la viața și activitatea lui Alexandru Vitencu, p. 305–306.

²⁷ Apud Aura Brădățan, *Dragoș Vitencu: „Biografia mea-i o carte...”*, cronologie, în volumul Dragoș Vitencu, *Scrisori de la Dumnezeu*, ediție îngrijită de Aura Brădățan, Suceava, Editura „Karl A. Romstorfer”, 2012, p. 9.

Căsătorit, la 7 martie 1935, cu profesoara Oltea, fiica preotului Cristofor Iliuț. Judecător la Stănești pe Ceremuș. Membru fondator al Asociației Scriitorilor Bucovineni (1938–1944). Avocat în Cernăuți.

Refugiat, în 1940, la Piatra Neamț.

Un timp, familia sa locuiește la București. Revine la Cernăuți în iulie 1941.

Colaborator la periodicul lunar „Revista Bucovinei”. Pentru valoarea lor documentară, menționăm articolele publicate aici: *Pentru începutul Cernăuților*, anul I, nr. 1, 1942, p. 317–321; *Din Valea Ceremușului*, *ibidem*, anul I, nr. 9, 1942; *Consiliul Cultural al Bucovinei*, *ibidem*, anul II, nr. 2, 1943, p. 542–547; *Expoziția Bucovinei*, *ibidem*, anul I, nr. 1, 1942, p. 439–440; *Epaminonda Bucevschi (1848–1891)*, *ibidem*, anul II, nr. 2, 1943, p. 93–101; *Tudor Flondor (1862–1908)*, *ibidem*, anul II, nr. 2, 1943, p. 409–412; *Ciprian Porumbescu la cehi*, *ibidem*, anul II, nr. 2, 1943, p. 303–304; *Părintele Iraclie*, *ibidem*, anul II, nr. 2, 1943, p. 169–174; „*Junimea literară*”, *ibidem*, anul III, nr. 1, 1944, p. 17–18²⁸. Alte colaborări: *Din cercul „Junimii literare”*. *Personalitatea artistică a lui Grigore Pantazi*, în „*Glaspul Bucovinei*”, 13 și 14 aprilie 1940.

La Cernăuți, Dragoș Vitencu publică volumul de versuri *Caiet de duminică* (1943).

Refugiat, în 1944, la Buziaș și Timișoara (până în 1955).

Persecutat de autoritățile regimului comunist, reținut pentru „organizare subversivă” și ajutor oferit unor familii de legionari, condamnat politic, la 19 martie 1953, la cinci ani de detenție. Încarcerat la Penitenciarul Timișoara și eliberat la 12 noiembrie 1954.

În 1955 se stabilește la Piatra Neamț, unde i se îngăduie să ocupe un post de jurist, tocmai la Broșteni, iar soției sale o catedră de geografie. După 1957, încadrat la I.F.E.T. Piatra Neamț. Dragoș Vitencu își desfășoară activitatea în Cenaclul literar „Petrodava” din Piatra Neamț, în cadrul căruia citește poezii, eseuri, referate, impunându-se ca „un profesionist distins și erudit, bun sfătuitor și bun tovarăș de drum, spre cultură, spre artă, spre glasul viu al țării”. În 1968, se pensionează din postul de jurist. În 1974, la București, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor îi publică, într-o formă cenzurată, romanul *Viața pasionată a lui Ciprian Porumbescu*, 169 p., ce se bucură de „un imens succes”. În perioada 1978–1979, conferențiază la Câmpulung Moldovenesc (Zilele culturii bucovinene) și Suceava, în cadrul Casei de Cultură a Sindicatelor și al Universității Cultural-Științifice, pe teme referitoare la Ciprian Porumbescu și Leca Morariu.

²⁸ Pentru mai multe informații, vezi, între altele: „*Revista Bucovinei*”, *București, 1916; Cernăuți–Timișoara, 1942–1945. Bibliografie*, studiu introductiv și notă asupra ediției: dr. Vasile I. Schipor, bibliografie, indice de nume și album: dr. Alis E. Niculică, Suceava, Editura „George Tofan”, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (40), Seria „Instrumente de lucru” (1), MMXXV.

Scriitorul bucovinean refugiat Dragoș Vitencu se stinge din viață, la 28 iulie 1981, în București²⁹.

Scrierea *Cronica romanțată a târgului meu* rămâne multă vreme în manuscris³⁰. Inedite sunt, multă vreme, *Scrisori de la Dumnezeu, Permanențe românești, Lada cu mărunțișuri* ș. a., aflate în fondul documentar care îi poartă numele, la Casa Memorială „Simion Florea Marian” din Suceava, constituit din donația soției sale, Oltea Vitencu, în 1985. Colecția documentară „Dragoș Vitencu” de aici cuprinde 1 329 de cărți, 9 colecții de periodice, 94 de manuscrise, 19 fotografii, 173 scrisori și 27 de documente.

Postum, dintre scrierile rămase în manuscris i se tipăresc mai multe lucrări. În 2001, Editura Vremea îi tipărește, la București, după manuscrisul original, *Permanențe românești la miazănoapte și la răsărit*, 110 p. În Bucovina, vede lumina tiparului *Cernăuțiul meu*, ediție îngrijită de Aura Brădățan, Suceava, Editura Accent Print, 2008, 148 p. Volumul poartă înaintea poezia *Prietenilor mei pribegi*, scrisă în refugiu, în 1979, la Piatra Neamț: „Când ne-om întoarce iar la noi acasă./ Vom fi doar suflete cu nevăzut contur;/ Cei astăzi nenăscuți ne-or aduna în jur;/ Noi vom uita că țărâna ne-apasă.// Ne-om risipi prin iarba de mătăasă/ Și-alătura de sufletul lor pur/ Vom șterge urma pașilor de fum/ Și-om sta cu toate vârstele la masă” (p. 9). Volumul cuprinde *Cronica romanțată a târgului Cernăuți*, p. 11–119 și *Tradiții și obiceiuri studențești bucovinene*, p. 121–146.

Din *Cronica romanțată a târgului Cernăuți*, reținem pentru tema în discuție, mai întâi, nota așezată la începutul lucrării: „Aceste pagini nu sunt decât reconstituirea unei copii degradate de calamitatea unui puhoi, după un manuscris mai vechi, pe care l-am început încă de la Cernăuți și l-am tot adăugat după aceea în pribegie.

Am recitat manuscrisul și mi-am dat seama că perspectiva prin care am scris lucrurile a fost tulburată de brutalitatea evenimentelor și că Cernăuțiul despre care am scris pe vremuri nu mai există. Este, undeva, pe alt tărâm, un loc căruia lumea îi zice Cernăuți, dar acesta nu are nimic comun cu orașul meu decât zidurile și pământul de sub ele. Prin urmare, cu patru decenii în urmă, nu se mai potrivește.

Prietenii m-au îndemnat să mă duc să văd al doilea Cernăuți. La ce? N-aș putea găsi în el, acum, decât morminte.

De aceea transcriu filele vechi, trecându-mi sentimentele și cuvintele prin sita noilor împrejurări și visez că răsădesc cu fiecare filă câte o floare lângă crucile mormintelor” (p. 13).

Cronica romanțată a târgului Cernăuți cuprinde cincisprezece capitole: I. *Ante-scriptum*, p. 15–16; II. *Bâjbâiri prin întunericul începutului*, p. 17–20; III.

²⁹ Vezi și Mircea Irimescu, *Vitencu, Dragoș*, în volumul *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862–2012). La 150 de ani*, volumul II, *Voluntariat bucovinean*, Rădăuți, Editura Septentrion, 2013, p. 638–639; Aura Brădățan, *Dragoș Vitencu: „Biografia mea-i o carte...”*, cronologie, în volumul citat, p. 7–14.

³⁰ Vezi și Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 583.

Sub semnul Țeținei și al legendelor, p. 21–28; IV. *Pățimirile unui târg moldovenesc*, p. 29–34; V. *Czernowitz*, p. 35–40; VI. *Promenadă retrospectivă*, p. 41–45; VII. *Cordunul*, p. 46–49; VIII. *Târgul Sân-Petrului*, p. 50–54; IX. *Hopuri greu de trecut*, p. 55–61; X. *Municipiul Cernăuți*, p. 62–70; XI. *Vivat Academia!*, p. 71–78; XII. *Itinerarii cernăuțene*, p. 79–100; XIII. *Suburbiile*, p. 101–111; XIV. *Anotimpuri cernăuțene*, p. 113–118; XV. *Cuvenitul final*, p. 119.

Din ultimul capitol mai reținem un fragment: „Când am început întocmirea acestei cronici, am merit-o cititorilor care nu cunosc Cernăuțiul decât din manuale și din puținele indicații cuprinse în unele scrieri, ai căror autori, urmând mai degrabă o modă prost plasată decât convingeri proprii, au numit această localitate «orașul dintre cețuri». [...]

Multe ce trebuiau spuse nu le-am spus și am vorbit despre unele, despre care alții vor fi de părere că trebuiau tăcute.

Așa a fost la Cernăuți.

Apoi a venit pribegia și sufletul meu a simțit nevoia să iau totul de la început și să-mi exprim durerea prezentului. Însă durerea este inevitabil legată de toate câte au fost cândva și de aceea am amestecat epocile, așa cum se amestecă ele în amărăciunea gândurilor³¹.

Un moment important din lucrarea anevoioasă de restituire a patrimoniului cultural bucovinean îl reprezintă apariția lucrării lui Dragoș Vitencu, *Scrisori de la Dumnezeu*, ediție îngrijită de Aura Brădățan, Suceava, Editura „Karl A. Romstorfer”, 2012, 418 p., cuprinzând, în *Anexe*, p. 385–416, câteva zeci de reproduceri după fotografii de epocă și cărți poștale ilustrate, astăzi adevărate documente iconografice. Rețin atenția, tot aici, mai cu seamă, cronologia, publicată sub titlul *Dragoș Vitencu: „Biografia mea-i o carte...”*, p. 7–14, dar, între altele, memorialistică de bună calitate și un scurt fragment încărcat de semnificații grave: „La noi, în Bucovina, totul e pus sub semnul întrebării și al așteptărilor. Trăim un timp de vegetare, în care nu putem face nimic” (p. 254).

Volumul de versuri al lui Dragoș Vitencu, *Caiet de duminică*, cu trei gravuri hors-texte de Ion Cârdei, Cernăuți, Editura și tipografia „Mitropolitul Silvestru”, Colecția Societății Scriitorilor Bucovineni, 80 p., cuprinde 45 de texte, delicate caligrafii stilistice, unele veritabile efigii ale unei generații inconfundabile în literatura Bucovinei din prima parte a veacului trecut: „Când m-au născut părinții în târgul sur și mare,/ Au pus în mine suflet din codrii di-mprejur,/ În trup mi-au pus țaria pământur[i]lor barbare/ Și-n sânge apă vie din râul mic și pur.// De-atunci și până astăzi eu n-am avut rudonii/ Decât o floare, cerul, trupina unui pom./ Un porumbel sălbatec, un clopot de la denii./ Furtuna din pădure și câteodată-un om.// Eu am umblat la școală cu gre[i]erii-ntr-o clasă/ Și l-am avut drept dascăl pe Dumnezeu cel bun./ Am învățat acolo să cânt, să fug de-acasă./ Să-mi fie dragă viața,

³¹ Dragoș Vitencu, *Cernăuțiul meu*, ediție îngrijită de Aura Brădățan, Suceava, Editura Accent Print, 2008, p. 119.

să uit să mă răzbun.// Cunosc mai multe graiuri: al stelelor și-al ierbii/ Și știu ceti ce scrie prundișu-n fund de ape./ În loc s-adun arginții, îmi place să văd cerbii/ Când simt o căprioară și-aleargă prin hârtoape.// Mi-i viața picătură din seva sfântă-a lumii,/ Care învie bobul și-l face să răsară,/ Și-asemeni cu omida, pîtită-n patul humii./ Aștept să vie clipa când mă voi naște iară.// Voi fi atunci mesteacăn, pârâu sau stea tăcută,/ Cu rătăcirii nocturne prin stepa de azur,/ Ori poate tot sihastru cu liniștea pierdută/ Și nostalgii pribege în târgul mare, sur...” (*Stihuri pentru mine*, p. 5–6).

Pădure tăiată. Letopiseț 1940 conservă, ca document literar al acestui dramatic an din istoria noastră contemporană, o tulburătoare trăire interioară: „Pe trunchiuri retezate dorm vipere în soare./ Pe unde-a fost izvorul o căprioară moare;/ E cea din urmă poate, nici lupii n-o mai știu./ Dar unde-s lupii oare? Sărman pământ pustiu...// Cu umbrele pădurii s-au dus și lupi, și zâne,/ Din văgăuni deschise caști a urât, bătrâne./ Dar, când se lasă noaptea, citești ca vracii-n stele/ Și simți cum vin spre tine iar vremuri dintr-acele/ Când codrii nasc din sânge, așa cum la Cozmin.../ Atunci tu te cutremuri, iar eu tăcut mă-nchin” (p. 11).

Un alt text, *Cântarea țării*, ar trebui inclus, din punctul nostru de vedere, într-o antologie a epocii și (re)citat din perspectiva duratelor mai lungi ale istoriei: „O, țara mea, îmi ești așa de dragă,/ Când, plini de patimi, te hulesc dușmanii,/ Căci visul meu de visul tău se leagă,/ Cum veșniciei i se leagă anii.// Strămoșii mei te-au făptuit pe tine,/ Din glia ta mi s-au născut părinții/ Și-atâta suflet mi-ai turnat în vine,/ Că-al tău mi-i rodul inimii și-al minții.// O, țara mea, îmi ești așa de dragă,/ Când stau să-ți cânt minunile măiestre:/ Viteji, ce biruința-o știu întregă,/ Fecioarele cu foc în genezestre.// Păduri ce freamătă cu frunza vie/ Și munți ce-așteaptă cerul să-i sărute,/ Izvoarele cu hora lor zglobie/ Și marea cu hotarele-i pierdute...// Pământ vrăjit de doine minunate/ Și semănat cu basme, ca-n *Scriptură*,/ Eu, robul tău, cu armele plecate,/ Aștept să le ridic cu aspră ură.// Când vor veni străini să mi te fure,/ Căci visul meu de visul tău se leagă,/ De doină, munte, apă și pădure,/ O, țara mea, ce-mi ești așa de dragă...” (p. 12–13). Ca și *Scrisoare din prigoană*: „Inimă de aur,/ Suflet de vioară,/ Porți în tine spaime/ Pentru-a câta oară?// Florile din tine/ Iar se strâng a brumă,/ Îngerii din tine/ Cine îi zugrumă?// Inimă de aur,/ Lumea noastră mică/ Cui îi stă în cale,/ Cine tot o strică?// Bobul fericirii/ Cine ni-l ascunde?/ Scrisă viața noastră/ Unde-i, unde, unde?...” (p. 35–36).

În pofida restituirilor de după 2001, în Bucovina, risipită astăzi în mai multe țări, scriitorul Dragoș Vitencu este încă un necunoscut, cărțile sale circulând cu dificultate într-un circuit restrâns.